

Ympäristövastuun monet kasvot

3.4.2024

Kestävään yrittäjyyteen liittyy kolme osa-aluetta: taloudellinen vastuu, sosiaalinen vastuu ja ympäristövastuu. Näitä kaikkia vaaditaan yhä enemmän pk-yrityksiltä, jotka osaltaan voivat olla ratkaisemassa kestävyyteen liittyviä ongelmia. Seinäjoen ammattikorkeakoulun toteuttamassa tutkimuksessa tarkasteltiin, millaisia yrityksiä ympäristövastuun osalta löytyy Etelä-Pohjanmaalta ja mitä muita tekijöitä ympäristövastuuseen liittyy.

Ympäristövastuun toteuttaminen edellyttää yrityksiltä monenlaista osaamista. Yksi osaaminen liittyy innovatiivisuuteen ja kehittämiseen, jota voidaan tarkastella kahden eri osa-alueen kautta. Ensimmäinen on ns. uuden kehittäminen, joka tähtää yrityksessä mm. uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen, uusien markkina-alueiden valtaamiseen ja uuden teknologian hyödyntämiseen. Ideoita haetaan tällöin aktiivisesti ympäristöstä ja tunnistetaan uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Toinen osa-alue on vuorostaan olemassa olevan kehittäminen, mikä tarkoittaa nykyisen toiminnan tehostamista, joustavuuden kehittämistä ja kustannustehokkuuden lisäämistä. Yrityksessä tarvitaan sekä uuden että olemassa olevan kehittämistä, jotta se menestyy pitkällä aikavälillä. Tasapainoa näiden kahden välillä kutsutaan englanniksi nimellä ambidexterity. Sillä tarkoitetaan käytännössä sitä, että yritys pystyy yhtä aikaa käyttämään resurssejaan sekä uuden että olemassa olevan liiketoiminnan kehittämiseen.

Toinen tärkeä osaaminen, jota ympäristövastuullisilta yrityksiltä vaaditaan, on kyky systeemiseen ajatteluun. Tällä tarkoitetaan sitä, että yritys ymmärtää miten eri asiat sekä yrityksen sisällä että ulkopuolella vaikuttavat toisiinsa ja miten tätä tietoa voidaan hyödyntää ympäristövastuun edistämisessä yrityksessä. Näin ollen yritys pystyy analysoimaan mitä lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutuksia yrityksen omalla toiminnalla on. Kun tähän yhdistetään yrityksen yhtäaikainen kyky kehittää sekä uutta että vanhaa, auttaa se yritystä toimimaan vastuullisesti sekä nyt että tulevaisuudessa.

Eteläpohjalaisten yritysten klusterit ympäristövastuullisuudessa

SeAMKin toteuttamaan tutkimukseen osallistui yhteensä 204 pk-yritystä Etelä-Pohjanmaalta. Kyselyssä pyydettiin yrityksen toimitusjohtajaa/omistajaa arvioimaan yrityksensä kykyä systeemiseen ajatteluun, ympäristövastuuseen panostamista sekä uuden ja olemassa olevan kehittämisen toimenpiteitä. Tutkimuksen analysoinnissa otettiin huomioon myös yrityksen koko. Klusterianalyysin avulla pyrittiin tunnistamaan erilaisia yrityksiä suhteessa ympäristövastuuseen, systeemiseen ajatteluun ja uuden ja olemassa olevan kehittämiseen.

Klusteroinnin avulla tunnistettiin viisi erilaista yritysryhmää. Suurin ryhmä (28 % kaikista yrityksistä) olivat 10–49 työntekijää työllistäviä yrityksiä, joilla oli vahva kyky systeemiseen ajatteluun ja keskivertoa korkeampi panostaminen ympäristövastuuseen sekä uuden ja olemassa olevan yhtäaikaiseen kehittämiseen. Näitä voisi kutsua nimellä ”*Vahvat systeemisen ajattelun pienet yritykset*”. Toisen lähes yhtä suuren ryhmän (27 % kaikista yrityksistä) muodostivat mikroyritykset (2–9 työntekijää työllistävät), joilla oli vuorostaan erittäin suuri panostaminen ympäristövastuuseen sekä vahva kyky systeemiseen ajatteluun. Nämä yritykset panostivat myös keskivertoa enemmän uuden ja olemassa olevan kehittämiseen. Näitä voisi kutsua nimellä ”*Ympäristövastuuseen panostavat ja kehittävät mikroyritykset*”.

Kolmanteen ryhmään kuuluivat mikroyritykset, joita ympäristövastuuseen panostaminen ei kovinkaan paljon kiinnostanut (20 % yrityksistä). Näillä yrityksillä oli keskivertoa matalammat arvot myös systeemisestä ajattelusta ja yhtäaikaisesta uuden ja olemassa olevan kehittämisestä. Näitä voisi kuvata nimellä ”*Ympäristövastuusta vain vähän välittävät ja kehittämiseen vähemmän panostavat mikroyritykset*”. Neljäs ryhmä muodostui yksinyrittäjistä, joilla oli matala arvo yhtäaikaisesta uuden ja olemassa olevan kehittämisestä ja keskiverto arvot ympäristövastuusta sekä keskivertoa hieman matalammat arvot systeemisestä ajattelusta (15 %). Näitä voisi kutsua nimellä *”Selviämään pyrkivät, ympäristövastuun tiedostavat yksinyrittäjät*”. Viimeiseen ryhmään kuuluivat isot, yli 50 henkeä työllistävät yritykset (11 %). Näillä oli vahva osaaminen systeemisestä ajattelusta, ja ne panostivat selvästi muita enemmän yhtäaikaiseen uuden ja olemassa olevan kehittämiseen. Ympäristövastuu oli kuitenkin vain keskivertotasolla. Näitä voisi kutsua nimellä ”*Keskisuuret kehittäjäyritykset ilman suurempaa panostusta ympäristövastuuseen*”.

Tulokset osoittavat, että ympäristövastuuseen eniten panostavat yritykset löytyvät Etelä-Pohjanmaalla mikroyrittäjistä, joilla on myös vahva kyky systeemiseen ajatteluun sekä keskivertoa korkeammat arvot yhtäaikaisesta uuden ja olemassa olevan kehittämisestä. Aineiston isoimmat pk-yritykset puolestaan panostivat kyllä kehittämiseen ja kykenivät systeemiseen ajatteluun, mutta jostain syystä panostukset olivat heikompia ympäristövastuun osalta. Pienet yksinyrittäjät luonnollisesti omaavat vähemmän resursseja kuin muut, mikä näkyy heikkona arvona kehittämisen osalta. Harvalla yksinyrittäjällä on mahdollisuus panostaa sekä uuden että olemassa olevan kehittämiseen. Onkin mielenkiintoista, että näillä yksinyrittäjien ryhmällä oli kuitenkin korkeammat arvot ympäristövastuuseen panostamisessa kuin keskisuurten yritysten ryhmällä. Sama koskee pienten yritysten (10–49 työllistävät) ryhmää. Heilläkin panostus ympäristövastuuseen oli korkeampi kuin näillä isoimmilla yrityksillä.

Kysymys on osaamisesta tai valinnasta

Tulokset osoittavat, että aineiston mikroyritykset jakaantuvat kahteen leiriin. Toiset panostavat vahvasti ympäristövastuuseen, omaavat vahvan systeemisen ajattelun kyvyn sekä ohjaavat resursseja sekä uuden että olemassa olevan kehittämiseen. Toiset mikroyritykset vuorostaan eivät syystä tai toisesta panosta ympäristövastuuseen – onko kyse sitten osaamisen puutteesta ja kyvyttömyydestä systeemiseen ajatteluun, vai piittaamattomuudesta? Tähän ei tutkimus sinällään anna vastausta. Toisaalta nämä yritykset ovat kokonsa puolesta samanlaisia, joten kysymys voi olla myös valinnasta. Yritykset, jotka päättävät panostaa ympäristövastuuseen, luonnollisesti ohjaavat resursseja sekä uuden että olemassa olevan kehittämiseen, mikä vuorostaan myös kehittää systeemistä ajattelua.

Toisaalta resursseilla ja yrityksen koolla on selvästi väliä. Aineiston isoimmat yritykset pystyivät muita enemmän panostamaan sekä uuden että olemassa olevan kehittämiseen, mikä vuorostaan oli hyvin matalalla tasolla yksinyrittäjien kohdalla. Yksinyrittäjät saattavat joutua valitsemaan kumpaan he ohjaavat enemmän resursseja: nykyisen liiketoiminnan tehostamiseen vai uusien ideoiden jalostamiseen.

Tutkimus myös osoittaa sen, että ympäristövastuu vaatii systeemistä ajattelua. Aineiston yrityksissä näkyy selvästi se, että yritykset, jotka panostavat ympäristövastuuseen, omasivat poikkeuksetta myös vahvan systeemisen ajattelun kyvyn. Systeeminen ajattelu vuorostaan voi olla olemassa myös ilman panostamista ympäristövastuuseen, mutta ympäristövastuu ei itsessään toimi ilman systeemisen ajattelun kykyä. Lopuksi voikin todeta, että jos ympäristövastuuta halutaan kehittää Etelä-Pohjanmaalla, on erityisen tärkeä kehittää yritysten kykyä systeemiseen ajatteluun eli siihen, miten yritys pystyy tunnistamaan lyhyen ja pitkän aikavälin seurauksia ja ymmärtämään eri tekijöiden positiivisia ja negatiivisia ympäristövaikutuksia.

Artikkeli on kirjoitettu osana Think Big! Kasvuyrittäjyyden tukeminen Etelä-Pohjanmaalla -hanketta, joka on Euroopan unionin osarahoittama. Hankkeessa on analysoitu aiemmissa hankkeissa syntynyttä dataa yritysten kasvusta ja kestävyydestä.

Sanna Joensuu-Salo
tutkijayliopettaja
SeAMK

Laura Könönen
TKI-asiantuntija
SeAMK

Emilia Kangas
yliopettaja
SeAMK